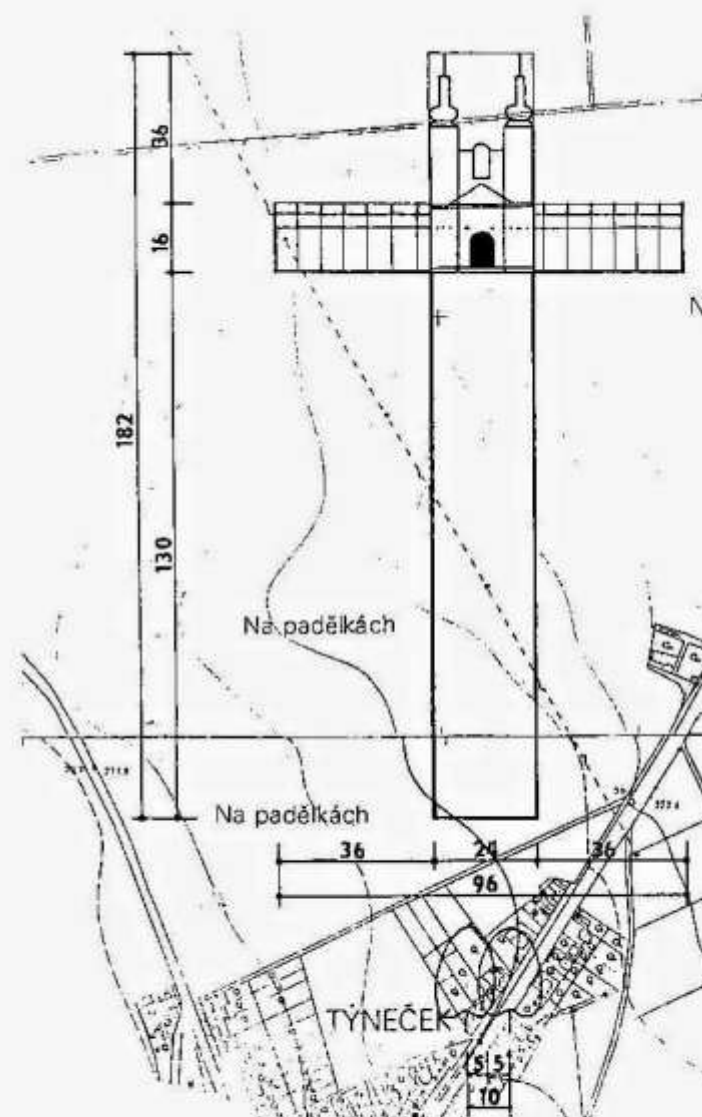

BAROKNÍ KRAJINÁŘSKÝ KOMPLEX NA SVATÉM KOPEČKU

Ing. Petr Kučera, Ekologická dílna Brno

V letech 1994 a 1995 umožnil Úřad města Olomouce naší projekční kanceláři zabývat se historií a rozvojem území v okolí chrámu Navštívení Panny Marie na Svatém Kopečku. Naším úkolem bylo zpracovat urbanistickou studii, jejímž jádrem byla obnova poutní aleje a obnova základních kompozičních vazeb barokního chrámu na jeho okolí. Úpatí Svatého Kopečku je přitom velmi komplikovaná lokalita, protože existují reálné snahy o její využití pro rezidenční bydlení, které (čistě odborně vzato) navazují na chápání krajiny v intencích československé moderny z období 1920 – 1950. Na druhé straně zde stál konzervativní názor na obnovu původního barokního krajinářského komplexu, který byl v této lokalitě spíše tušen, než exaktně popsán, a jehož symbolem byla právě poutní alej mezi Chválkovicemi a rondelem před vstupem do chrámu.

Celý problém bylo možno chápat čistě technicky (nebo biotechnicky) – pak bychom se zaměřovali na obnovu vegetačních prvků v území a především na techniku obnovy stromořadí z hlediska druhové skladby dřevin, časové souslednosti kácení a výsadba hledání takového umístění jednotlivých stromů, aby dokázaly vytvořit plně vyvinutou a krásnou korunu v konkurenci se svými sousedy.

Proporce kříže vnímaného z dálkových pohledů

Druhou možností bylo zamyslet se nad prací našich předchůdců – především Domenica Martinelliho a Pietra Tencally a snažit se pochopit jejich sdělení. Zde je potřeba říci, že jde o architekty skutečně světového významu (vytvářeli – dnešními slovy řečeno – útvar hlavního architekta Svaté stolice) a jakékoliv setkání s jejich díly je mimořádně inspirující a skutečně povznášející, i když třeba nemusíte být příznivci baroka.

Zvolili jsme si druhou možnost a nepřestávali přitom pamatovat na úkol první – obnovit poutní alej. Není však snadné představit si krajinu kupce Andrýska. V této době (roku 1629) byla niva řeky Moravy zarostlá lužním lesem (alespoň tam, kam dosahovaly každoroční záplavy), a když Martinelli promýšlel kompozici barokního komplexu, ved-

la ke kostelu cesta prokácená hustým lesem. Teprve mnohem později, při zornění okolních pozemků, byl patrně lesní průsek přetvořen do své vlastně inverzní podoby – byl přeměněn na poutní alej, vedoucí mozaikou polí, luk a pastvin.

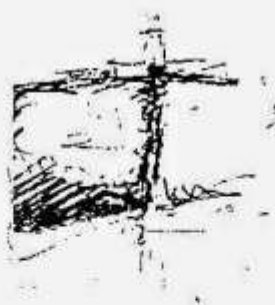
Nás zajímalo především prostorové uspořádání hmot stavebních a vegetačních objektů. Věděli jsme, že při otevřených dveřích chrámu Navštívení Panny Marie vidí žehnající kněz věže Klášterního Hradiska v Olomouci. Znali jsme historii vzniku poutního místa i vazbu na Klášterní Hradisko. Ale tato vazba byla vždy chápána jako pohled do dálky, byla projevem duchovní spřízněnosti a neměla konkrétní hmotné vyjádření, proto jsme při obnově poutní aleje hledali především znaky barokní kompozice. Je nespornou zásluhou ar-

Pohled z Klášterního Hradiska. Symbol kříže je i dnes patrný.

Křížení os Klášterní Hradisko – chrám a cesta k hlavní olomoucké bráně. Chrám je vidět poprvé cestou z Olomouce. Místo zvýrazněno Božími mukami.

První zatáčka. Místo vnímání symbolu kříže.

Druhá zatáčka a místo dalšího výhledu na chrám. Zároveň poslední místo vnímání symbolu kříže. Logické zastavení, tentokrát u sochy sv. Judy Tadeáše.

Nástup do poutní cesty. Navržená socha dotváří předprostor a směrově orientuje.

chitekta Roberta Václavíka, že objevil hmotové vazby mezi alejí a chrámem. Šířka vegetačních hmot (vnější obrys korun stromů) činí přesně 24 m – tedy stejně tolik, jako vnější hrany věží chrámu. Pro nás to znamenalo, že rozhodujícím kompozičním prvkem nejsou kmeny stromů, ale vnější objem jejich korun – což je pro výsadbu dřevin určující charakteristika.

Dalším překvapujícím zjištěním byly délkové vztahy. Nešlo přitom o fyzickou délku aleje, ale o její kolmý průmět na povrch země. Rozdíl nadmořských výšek na počátku aleje a jejím konci činí asi 150 m. Právě takto je vnímána délka aleje z Klášterního Hradiska, i když její skutečná délka je vlastně větší. A protože výška věží chrámu činí 40 m, boční hrany jižní a severní rezidence kláštera činí 38 m, vyrývá

barokní kompozice do krajiny symbol křesťanského kříže v dálkové plošné projekci v poměru 2:1.

Zde je třeba připomenout, že rozhodně nemůže jít o náhodu. Věže byly z popudu D. Martinelliho sníženy ze 60 m na 40 m, kmeny stromů v aleji přesně kopírují obrys tohoto kříže včetně rozšíření alejí ze dvouřadých na čtyřřadé v místech terénních depresí, aby vegetační hmota vytvářela pohledově shodnou mocnost po celé délce aleje. Dokonce i se zkreslením proporce lidským okem barokní mistři počítali a horizontální ramena kříže vytvořili o něco tenčí než ramena vertikální (místo 24 m pouze 20 m).

O promyšlené koncepci záměru svědčí i další znaky: historická katastrální hranice mezi Samotíškami a Droždínem tvoří od paty svahu po chrám téměř přímku a dělí pozemky

Světská část cesty mezi rodinnými domy.

Šestice soch. Připomenutí duchovní naplně cesty.

Úsek maximálního soustředění. Poutník ničím nerušen v očekávání cíle poutě. Chrám zakryt stromy. Srmá část cesty.

Ohromující okamžik náhlého spatření chrámu. Vnímán z podhledu.

Cíl cesty. Interiér chrámu. Pohled na oltář. Iluze architektury baroka.

tak důmyslně, aby se parcely směrem k vrchu kopce zužovaly. Tento princip byl použit např. v chrámu sv. Petra v Římě nebo při výstavbě Champ's Ellysées apod.

Dnešní využití území samozřejmě setřelo původní znaky barokní kompozice, je však třeba si uvědomit, že jde o změny, které dosud nejsou trvalé. Zahrádkářské osady na úpatí svahu Svatého Kopečka naštěstí nepředstavují žádnou trvalou zkázu barokního umění – tu by ovšem mohla přinést výstavba rezidenčních vil. Obnovení původního zemědělského využívání krajiny bez vrostlých dřevin (mimo dominantní hmotu aleje) patří k hlavním kompozičním záměrům pro obnovu evropsky významné památky krajinářského umění.

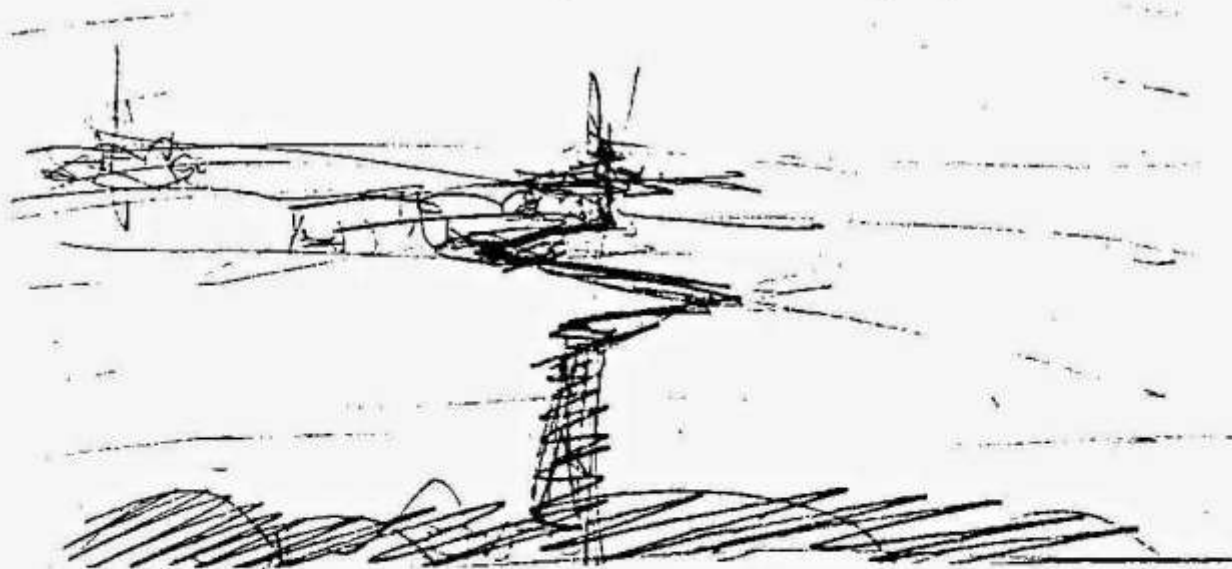
Když se mne dnes někdo zeptá, proč právě Svatý Kopeček představuje památku evropského kulturního dědictví, lze mu odpovědět jediným možným způsobem.

Symbol kříže, vytesaný v krajině v nadlidské velikosti na vzdálenost 10 km představuje skutečně nadlidské poselství. A moje drobné starosti a drobná štěstí i neštěstí jsou nicotná proti tomuto poselství.

Způsob, kterým je kříž v krajině vytvořen, překonává všechny lidské časy a časové horizonty. Život chrámu stejně jako život stromů v poutní aleji se řídí zcela jiným rytmem než život lidí

a z mého pohledu je tomuto krajinnému kříži určen čas nadlidský.

A třetím důvodem ochrany památky je skutečnost, že barokní umělci použili jako základní kompoziční prvek život člověka. Setí, sklizeň, odpočinek, střídání ročních dob a hospodářský život krajiny samy o sobě vytvářely tento monumentální kříž. Ve svém důsledku sám lidský život se stal zdrojem umění. Jaký vyšší cíl by si umění ještě mohlo klást? Proto nechat tuto jedinečnou památku zpustnout nebo ji špatným rozhodnutím zničit musíme považovat za mravní zločin. Věřme, že bratři premonstráti nezůstanou ve svém stoletém díle osamocení.

Výhled do krajiny. Kněz žehná městu Olomouci při otevřených dveřích chrámu.